

ДЖЕРЕЛА БІОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

- Диалог культур: Сб. науч. ст. — Вып. 2. — СПб., 1996. — С. 94–99.
9. Анфринева Л. И. Психология повседневности: жизненный мир личности и «техника» ее бытия // Психологический ж-л. — 1993. — Т. 14. — № 2. — С. 74–80.
10. Иконникова С. Н. Биографический метод и горизонты творчества личности // Современное Искусство: Вопросы творческого восприятия образов: Сб. ст. — Самара, 1996. — С. 56–63.
11. Кривцун О. А. Человек в его историческом бытии // Психологический журн. — 1997. — Т. 18. — № 4. — С. 26–35.
12. Логинова Н. А. Жизненный путь человека как проблема психологии // Вопросы психологии. — 1985. — № 1. — С. 103–109.
13. Нуркова В. В. Автобиографическая память как проблема психологического исследования // Психологический журн. — 1996. — Т. 17. — № 2. — С. 16–29.

Н. В. Дяченко

В. ЗАВІТНЕВИЧ У ДОКУМЕНТАХ ІНСТИТУТУ РУКОПISУ НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ імені В. І. ВЕРНАДСЬКОГО

Протягом останніх років помітно зростає увага дослідників до спадщини Київської духовної академії (далі — КДА), її ролі і місця в розвитку вітчизняної науки і культури ХІХ–початку ХХ ст. І це зрозуміло. Занадто тривалий час КДА не виправдано було прийнято вважати установою другорядною на тлі провідних світських наукових і навчальних закладів, насамперед — київського Університету св. Володимира. Природним є і інтерес науковців до життєвого і творчого шляху визначних вчених-гуманітаріїв КДА, таких як М. І. Петров, Ф. І. Титов, С. Т. Голубєв, П. Д. Юркевич та інші [1]. Проте чимало імен, які безперечно теж заслуговують на пам'ять влячних нащадків, залишаються все ще маловідомими. До числа незаслужено призабутих постатей належить, зокрема, Володимир Зеновійович (Зенонович) Завітневич (1853–1927). Талановитий вчений і педагог, він протягом майже 30-ти років очолював кафедру вітчизняної історії в КДА, був активним членом Київського церковно-археологічного (з 1901 року — Церковно-історичного) товариства при КДА, найближчим помічником і, можна сказати, правою рукою видатного історика М. І. Петрова. За оцінкою останнього, В. Завітневич був єдиним поміж професорами всіх

духовних академії фахівцем з руських старожитностей [2].

На жаль, все, що можна знайти сьогодні в опублікованих матеріалах про В. Завітневича — це, здебільшого, короткі бібліографічні довідки, в яких перераховуються лише деякі з основних його наукових праць, або просто посилання на нього в дослідженнях з тих чи інших історичних або археологічних питань [3]. Але це і не дивно, адже в архівах Києва особового фонду В. Завітневича немає, і до нашого часу лишилося доволі мало документів, котрі могли б розповісти нам про цю непересічну особистість. Тим більше, що останнє десятиліття життя В. Завітневича — після 1917 р. — було мало сприятливим для їх збереження, тож чимало паперів загинуло. У фондах Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського зберігся лист В. Завітневича до І. М. Королькова, написаний ним в передостанній рік свого життя, який проливає світло на одну з таких прикрих документальних втрат. В. Завітневич з боєм повідомляв І. М. Королькову про загибель свого листування з найближчим другом, відомим петербурзьким церковним істориком професором В. В. Болотовим: «...дело в том, что мои письма к В. В. Болотову я считаю уничтоженными и вот почему. Смерть В. В-ча произвела на меня удручающее впечатление по двум причинам: прежде всего, что с его преждевременной смертью я лишился единственного незаменимого друга, а во вторых потому, что на его имя отправлено было мною много писем, в которых, между прочим, я свободно выражался о некоторых современных общественных деятелях; и потому я боялся, чтобы эти письма не попали в руки нежеланного человека. Тревогу эту я выразил в письме П. Н. Жуквичу, который, успокаивая меня, заметил, что моих де писем не оказалось...» [4]. На жаль, мало збереглося листів В. Завітневича і до інших вчених, з якими він не тільки товаришував, а й співпрацював. Зокрема в листуванні його найближчого наукового колеги М. І. Петрова, в його особистому фонді в Інституті рукопису НБУВ (ф. 225), знайдено лише один лист і одну записку Завітневича. Це теж доволі природно, адже майже скрізь, на всі наукові з'їзди та конференції Петров і Завітневич їздили разом.

Проте серед матеріалів Інституту рукопису НБУВ все ж збереглися документи, які становлять виключний інтерес для характеристики В. Завітневича як вченого. Насамперед, це його біографічні дані станом на 1914 рік. Вони цікаві тим, що написані самим ученим, котрий відгукнувся на заклик Федора Івановича Титова подати йому матеріали до біографічного словника, присвяченого 300-

ДЖЕРЕЛА БІОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

річчю від часу заснування Київської духовної академії. До своєї біографічної довідки В. Завітневич додає супровідний лист [5]:

Препроводительное письмо.

8 января 1914 г.

Глубокоуважаемый Федор Иванович!

Недавно от С. Л. Епифановича я узнал, что Вы собираете материалы для словаря академического. Хотя я не ясно себе представляю войдут ли в этот словарь только питомцы киевской академии, или лица, соприкосновенные с академией по службе, во всяком случае высылаю Вам и заметку о своей персоне. В моей академической службе было несколько отрицательных сторон: два раза поднимался вопрос о моем увольнении из академии: первый раз за мои статьи о штурдизме, второй раз за мое исследование о Владимире Святом. Первый раз меня защитил Первосвященник Сильвестр, второй раз Митрополит ИГ...I. Но я не знаю, угодно ли в юбилейное издание вносить подобные факты.

Я как-то заходил к Вам в надежде добыть «Разыскание» Шарманова о (летописных сводах). Эту книгу мне уже удалось добыть у В. С. Иконникова — перед праздником я был в Петербурге, но ничего интересного оттуда не привез.

С наилучшими пожеланиями.
Ваш В. Завитневич.

Біографічну довідку написано В. Завітневичем від третьої особи, як словникову статтю: [6]

Завитневич Владимир Зеновиевич.

Биографические сведения.

Сын православного священника, родился 2 апреля 1853 года с. Литвянах, Минской губернии. По окончании Минской духовной семинарии в 1874 г. поступил в Петербургскую духовную академию, которую окончил кандидатом-магистрантом в 1879 г. Определен в том же году на службу в Варшавское Духовное Училище преподавателем арифметики и географии, в 1883 году напечатал и в Петербургской Духовной академии защитил магистерскую диссертацию на тему: 1) «Палинодия Захарии Копыстенского и ее место в истории западнорусской полемики XVI и XVII вв.». Рецензия на это сочинение профессора Петрова помещена в журнале «Минское народное просвещение» за 1884 г. При защите диссертации произнес и потом напечатал речь на тему: 2) Значение Западно-Русской богословско-полемической литературы конца XVI и на-

чала XVII в. (Христианские Чтения 1884 г., кн. 1–2).

В том же году Советом КДА избран, по конкурсу, доцентом на кафедру русской гражданской истории. Продолжал ученую деятельность. С этого времени напечатал ряд исследований, относящихся главным образом к двум областям: первобытной археологии и истории. К первой области относятся следующие сочинения: 3) Область дреговичей, как предмет археологического исследования (Труды КДА, 1886 г. № 6); 4) Научное значение археологических раскопок, произведенных в системе р. Суллы, в Роменском уезде Полтавской губернии (Труды КДА, 1887 г. № 6); 5) «Из археологической экскурсии в припятское полесье» (Чтения в Историческом обществе Нестора-Летописца, 1890 г., кн. 4.); 6) Вторая археологическая экскурсия в припятское [...] (Чтения в Историческом обществе Нестор-Летописца, 1891 г., кн. 6); 7) Археологические разыскания в бассейне р. Березины (Приложение к отчету Императорской Археологической Комиссии за 1892 г.); 8) Формы погребального обряда в Могильных курганах Минской губернии (Чтения в Историческом обществе Нестора-летописца, кн. 4 и 6); 9) К вопросу о выработке критерия для классификации курганов по типам (Киевская Старина 1890 г.); 10) Покровский Могильник Харьковской губернии (Чт. в Историческом обществе Нестора-летописца, 1893 г., кн. 9); 11) Замок кн. Симена Олельковича и летописный городок под Киевом (Чтения в Историческом обществе Нестора-Летописца, кн. 5); 12) О кресте, которым, по словам находящейся на нем подписи, преподобный Сергей благословил кн. Дмитрия на борьбу с Мамаем (Труды VIII археологического съезда, т. III); 13) обстоятельная рецензия на сочинение проф. А. А. Олесницкого «Мегалитические памятники Святой Земли» (Чтения в Историческом обществе Нестора-Летописца, 1896 г., кн. 10);

Большинство названных исследований по археологии написаны на основании данных, добытых самим автором путем археологических раскопок, произведенных по поручению Императорской Археологической Комиссии.

К категории исследований исторических относятся следующие труды:

14) О культурном воздействии Византии на быт русских славян в курганскую эпоху (Труды XII археологического съезда в Харькове 1902 г. т. 1); 15) Происхождение и первоначальная история имени «Русь» (Труды КДА, 1892 г., кн. 2); 16) Великий князь Святослав Игоревич и историческое значение его богатырских подвигов (Труды КДА, 1888 г., кн. 3); 17) Владимир Святой

ДЖЕРЕЛА БІОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

как политический деятель (Владимирский сборник в память крещения Руси, Киев, 1888 г.): 18) Судебный процесс могилевского королевского замка (Труды КДА, 1886 г., кн. 2); 19) Откуда пошло спасение славяно-русского мира (Труды КДА, 1896 г., кн. 8); 20) Значение первых славянофилов в деле выяснения [...] народности и смобытности (Труды КДА, 1891, кн. 2); 21) Вопрос о падении Польши в польской историографии, 1894; 22) Религиозное состояние Н. В. Гоголя в последние годы его жизни (Чтения в Историческом обществе Нестора-Летописца, 1902 г.); 23) Значение царствования Императора Александра III в общие годы нашей исторической жизни (Труды КДА, 1895 г., кн. 1).

Интересуясь исторической судьбою нашего сектантства, Завитневич посвятил ему несколько работ: 24) Сведения о движении Южно-Русского сектантства в последние годы (Труды КДА, 1886 г., кн. 2); 25) Новейшая постановка в науке вопроса о Южно-Русском сектантстве (Вера и Разум, 1887 г.); 26) Рационализм, как источник неверия и сектантства (Киев, 1890 г.); 27) Рецензия на сочинения Д. Цветаева «Протестантство и протестанство в России» (Труды КДА, 1890 г., кн. 9).

К области [...] истории относятся следующие труды: 28) Памяти А. С. Пушкина. О значении личности в истории (Труды КДА, 1899 г., кн. 6); 29) К вопросу об историческом призвании русского народа (Труды КДА, 1893 г., кн. 2); 30) О высшем начале общественной нравственности (П...Странник...), 1890 г., кн. 8–9).

Все названные сочинения были как бы отдыхом автора от работы над капитальным трудом, посвященным изучению жизни и деятельности А. С. Хомякова. Результатом этой более чем десятилетней работы были следующие сочинения: 31) Алексей Степанович Хомяков (т. 1, кн. 1). Молодые годы, общественная и научно-историческая деятельность Хомякова (кн. 2). Труды Хомякова в области богословия (Киев, 1903 г.); 32) Том второй. Система философско-богословского мировоззрения Хомякова (Киев, 1913 г.). За первый том Санкт-Петербургская Духовная академия присудила автору степень доктора церковной истории. Киевская духовная академия — Премию Высокопреосвященного Макария и Академия наук — почетный отзыв. Рецензии на это сочинение профессоров И. С. Пальмова и П. Н. Жвковича появились в 1903 году (Христианское Чтение, 1903 г., кн. 5–7) и профессора В. Н. Малинина в 1904 году (Труды КДА, 1904 г., кн. 1). Вслед за этим Завитневич получил звание ординарного профессора.

33) Место Хомякова в истории русского народного самосознания (Мирный труд. 1904 г., кн. 4): Алексей Степанович Хомяков речь, произнесенная в память рождения Хомякова (Известия русск. собран. 1904 г., кн. 2): 35) особенность поэтического творчества А. С. Хомякова (Сборник статей в честь Д. А. Корсакова. Казань. 1912–1913 гг.).

В самое последнее время из-под пера Завитневича вышли следующие работы, появившиеся в большинстве случаев отдельными брошюрами: 36) О восстановлении соборности русской Церкви (п. 1905): 37) Манифест 17 октября в историческом освещении (Киев. 1907 г.): 39) Сперанский и Кармазин, как представители двух политических течений в царствовании императора Александра I (Киев. 1907 г.): 40) Что следует понимать под так называемым [...] русского интеллигентного общества с народным (Киев. 1907 г.): 41) Значение великой московской смуты в общем ходе политического развития до-Петровской Руси (Киев. 1908 г.). 42) Начальная страница из древнейшей истории города Чернигова (Речь, произнесенная на Черниговском археологическом съезде. Чернигов. 1909 г.): 43) Военное дело в русских славян в эпоху их выступления на историческую арену (Воен. Истор. Вести Киевск. Отд., 1909 г., № 1 и 2): 44) Манифест 19 февраля в историческом освещении (Киев. 1911 г.): 45) Идеология Отечественной войны (Воен. Истор. Вести Киевск. Отд., 1912 г., кн. 4): 46) Религиозно-мистический элемент в избрании на царство Михаила Федоровича Романова (Воен. Истор. Вести Киевск. Отд., 1913 г., кн. 2).

Наряду с ученой Завитневич немало посвящал времени деятельности педагогической: преподавал историю русской литературы в реальном училище г-на П... в Варшаве, 15 лет состоял штатным преподавателем истории в Киевском институте благородных девиц, был учредителем и преподавателем истории на средних вечерних женских курсах в Киеве, читал публичные лекции, состоял членом многих ученых просветительских и спортивных обществ — членом действительным и почетным, исполнял в обществах обязанности члена правления и советов.

Состоял членом следующих обществ: Исторического общества Нестора-Летописца, Императорского общества истории и древностей России при Московском университете, Императорского московского археологического общества, Церковно-Археологического общества при КДА, членом Комиссии для разбора древних актов при киевском генерал-губернаторе, Военно-исторического общества, Общества охраны памятников старины в

ДЖЕРЕЛА БІОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Києве, релігійно-філософського об'єднання в Києві. Об'єднання розповсюдження освіти в народі в Києві. Об'єднання Голубиного [С...] в Києві. Об'єднання [...] Природи в Києві і др.

Как ученый деятель получал премии и ученые командировки; как чиновник получал за выслугу лет чины и ордена — по преимуществу от Ведомства императрицы Марии. По исполнении 25-летней службы в КДА, по уставу, избран заслуженным профессором.

Наведена автобіографічна стаття змальовує В. Завітневича як доволі різнопланову і талановиту особистість. Вона цікава насамперед тим, що розкриває основні віхи творчого шляху вченого, внесок у розвиток вітчизняної науки через його власну оцінку і є, у певному розумінні, ключем до досягнення різних напрямів наукової, педагогічної і громадської діяльності В. Завітневича на основі дослідження широкого кола документальних матеріалів Київської духовної академії, інших навчальних закладів і наукових товариств Києва, рукописних фондів київських вчених-гуманітаріїв.

1. Крайній К. Історики Києво-Печерської лаври ХІХ—початку ХХ століть. — К.: Пульсари, 2000; Горський В. С., Ткачук М. Л., Нічик В. М. та ін. Філософська думка в Україні: Біобібліогр. словник. — К.: Пульсари, 2000. — С. 189, 230; Тихолаз А. Філософія в Київській духовній академії // Київ в історії філософії України. — К.: Вид. дім «КМ Academia», 2000. — С. 132–179; Ткачук М. Як вивчали історію філософії в Київській духовній академії ХІХ – початку ХХ ст. // Магістеріум НаУКМА. — 2000. — Вип. 9. — Історико-філософські студії. — С. 36–37; Заремба С. Українське пам'яткознавство: історія, теорія, сучасність. — К.: Логос, 1995. — С. 98–100, 105–117, 129, 134; Головащенко С. Церковно-слов'янська та слов'яно-руська біблійна книжність у Київській духовній академії: текстувальна «присутність» і проблема дослідження // Наукові записки НаУКМА. — 2004. — Вип. 25. — Філософія та релігієзнавство. — С. 74–79.

2. ІР НБУВ, Ф. 225, Оп. 1, Спр. 571.

3. Горський В. С., Ткачук М. Л., Нічик В. М. та ін. Філософська думка в Україні: Біобібліогр. словник. — С. 74; Лысенко П. Ф. Творческая земля IX–XIII вв. — Мн.: Беларуская навка, 1999; Заремба С. Українське пам'яткознавство: історія, теорія, сучасність. — С. 114, 117, 129, 134, 138.

4. ІР НБУВ, Ф. 162, Оп. 1, Спр. 427.

5. Там само. Ф. 175. Оп. 1. Спр. 1465.

6. Там само. Спр. 1059.

Н. СКОРИЛЬСЬКА

УРИВКИ СПОГАДІВ ПРО НАЙДОРОЖЧЕ
(У повному обсязі мовою оригіналу публікується вперше)

Скорильська Наталя Михайлівна (07.11.1915. Житомир—06.08.1982. Київ) — балерина, балетмейстер, педагог, лібретист, публіцист з питань хореографії та української культури. Заслужений артист України (1953).

Закінчила Житомирську хореограф. студію (1930), хореограф. ф-т Київського театр.-музичного технікуму (нині Муз.-драм. ін-т). 1931 де паралельно оволоділа спеціальністю режисера драматичного театру. У 1933–56 рр. — солістка, в 1957–82 (з перервами) працювала балетмейстером Державного академічного театру опери та балету ім. Т. Г. Шевченка. У 1942–44 рр. — солістка та асистент балетмейстера Театру ім. Абая (Алма-Ата, Казахстан). У 1972–78 рр. працювала викладачем композиції танців у київському Інституті культури ім. О. Корнійчика (нині Київський національний університет культури і мистецтв). Засновник дитячої хореографічної студії при Київському палаці піонерів (нині Центральний палац дітей та юнацтва), 1961. Одна із засновників (разом із М. Кришельницьким) Клубу творчої молоді (КТМ) — визначної неформальної молодіжної організації 60-х рр. у Києві.

Партії в балетах: Лауренсія, Хасіта («Лауренсія» О. Крейна), Марія, Зарема («Бахчисарайський фонтан» Б. Асаф'єва), Одета-Оділія («Лебедине озеро» П. Чайковського), Фея Бизики («Спляча красуня» П. Чайковського), Рисалка водяна («Лісова пісня» М. Скорильського) та ін.

Постановки: «Лауренсія» О. Крейна (спільно з Г. Березовою, Алма-Ата, 1943), «Лісова пісня» М. Скорильського (спільно з В. Вронським, Київ, 1958; Донецьк, 1961; Харків, 1972), «Тіні забутих предків» В. Кирейка (Київ, 1963), «Улянка» А. Коломійця (Київ, 1962), «Королівство кривих дзеркал» Ю. Рожавської (Київ, 1965), «Михаїлокотиха» І. Вілінського (Київ, 1970), дивертисменти в оперних виставах («Паяци» Р. Леонкавалло, «Травіата», «Отелло», «Трибадир» П. Верді, «Зима і весна» М. Лисенка та ін.), танцювальні номери у драматичних виставах (зокрема, «Король Лір» за п'єсою В. Шекспіра), кінофільмах.